

Д-р Љубица Чонева

НОВА СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА ЗА ПОСТИГНУВАЊЕ СОЦИЈАЛНА СИГУРНОСТ НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

АПСТРАКТ

Основниот аспект на овој труд налага да се разработат позначајните прашања кои се однесуваат на предметот и целите на социјалната политика и нејзините поважни карактеристики во реформските промени, како и нејзината нова поставеност за обезбедување на потребната социјална сигурност на населението во Република Македонија.

Истражувањето на ова прашање во транзицискиот период, во кој Република Македонија се уште го одржува својот развој, соочено е со два меѓусебно спротивставени чинители. Првиот е дека после повеќе од една и пол деценија на транзициски промени, станува сосема јасно дека овој процес не го следи едноставен

Ljubica Choneva, Ph. D.

NEW SOCIAL POLICY IN REACHING SOCIAL SECURITY FOR THE PEOPLE OF REPUBLIC OF MACEDONIA

ABSTRACT

The primary aspect of this article is to elaborate on the more significant issues related to the subject and the goals of social policy and its more important characteristics in the reform changes, as well as its latest one which is to ensure that the people of R. Macedonia obtain the needed social security.

When addressing this issue in the transitional period in which R. Macedonia is still maintaining its development we face two opposing factors. The first one being that after almost a decade and a half of transitional changes it's become very clear that this process hasn't had a simple evolutionary development. The existing optimism is replaced with realistic realizations based on the unfavorable data reflecting the social situation of the country as well as

еволутивен развој. Постоечкиот оптимизам е заменет со реалистички видувања засновани на неповолни податоци за социјалната слика и сигурноста на стандардот на населението во земјата. Другата суштина е поврзана со процесот на воедначување, карактеристичен за Европската унија, кој е поврзан со идејата и практиката за т. н. „позитивна интеграција”. Притоа, значајно е да се објасни дека и самиот термин „интеграција” исто толку е идеологизиран како и терминот „транзиција”, поради што треба да се изврши потемелна научна анализа на истиот или, поточно, на неговите различни димензии.

Западна Европа денес станува економски интегрирана, што има фундаментално влијание на системот на благосостојба и ја зајакнува постапката за појаснување на различните модели на социјалната политика. Во тој контекст, обезбедувањето на социјална сигурност на населението претставува императив на новите промени и идната поставеност на социјалната политика и во Република Македонија.

Клучни зборови: социјална политика, социјална сигурност, активна социјална политика и социјален развој,

the security of the people’s standard. The other one, related to the process typical of the European Union which is connected to the idea and the practice of the so-called ‘positive integration.’ It should also be emphasized that the very term ‘integration’ is ideologized just the same as the term ‘transition’ which requires further, more thorough scientific analysis or more precisely an analysis of its various dimensions. Today Western Europe is becoming more economically integrated and that has a fundamental influence on the welfare system but also reinforces the procedure for clarifying the various social policy models. With that said, providing social security for the people of Macedonia should be essential part of the new changes as well as the necessary direction of the social policy in R. Macedonia.

Key words: social policy, social security, active social policy and social development

ВОВЕД

Сè поголем број компаративни студии во социјалната политика денес даваат осврт на прашањата поврзани со сигурноста и важноста на квалитативните пристапи, укажувајќи на нејзиното значење и на променливоста на нејзините основни елементи. Тие се однесуваат пред се на економските услови и обемот на социјалните проблеми, засновани на карактерот на промените во социјалната држава.

Проблемите на современото живеење во поголем број земји во светот развиваат забрзан процес на еволуција и демократизација, па во тој контекст воспоставувањето на социјална правда не е статички, ниту апсолутен поим. Нивната повеќегодишна оптовареност со сиромаштија, која резултира со социјални разлики, тешки животни и работни услови кај голем дел од населението, сега диктира промени. Од овој аспект има многубројни активности кои се преземаат на меѓународен план, чија цел е креирање на нова социјална политика со стратегии за бројните социјални прашања, кои ќе ја подобрат целокупната положба на населението во овие земји.

Во однос на меѓународното уредување на голем дел од социјалните права, како оние од областа на работните односи, осигурувањето, намалувањето на сиромаштијата и слично, кои пред едно столетие претставуваа само теоретска концепција, денес стануваат реалност. Во овој правец истовремено се создаде и потребната одговорност кај овие земји за унапредувањето и заштитата на положбата на секој граѓанин како основно човеково право во секое цивилизациско општество.

Непосредната поврзаност, пак, на социјалната политика со социјалната сигурност од аспект на правата и заштитата на граѓаните го покренува интересот за пошироко елаборирање на овие врски и нивната одржливост. Тоа особено произлегува од интересот, како оваа поврзаност да се изрази во доменот на новите општествени промени и градењето на новиот систем на социјална политика во Република Македонија.

Од овој аспект, областа на социјалната сигурност е значајна за согледување и дефинирање на потребите на граѓаните и нивните цели, а преку нив и степенот на растот и развојот на општеството. Ова пред сè од аспект на можностите кои стојат на располагање за задоволување на основните потреби кои денес немаат само егзистенцијален, туку и цивилизациски карактер.

Имено, социјалната сигурност се однесува пред се на услугите што се обезбедуваат од социјалната држава во повеќе видови и форми наменети за заштитата на граѓаните. Од овој аспект, социјалната сигурност не се однесува единствено и само на потребите од социјалната заштита, туку и многу поши-

роко и покомплексно, како на пример доменот на здравствената заштита, пензискиот систем и другите форми на социјално осигурување.

Покрај залагањето за синхронизација на овие две подрачја, реформите на демократското општество бараат од социјалната политика постојано да се приспособува и адаптира, како на осигурувањето и заштитата на граѓаните и институциите кои ги спроведуваат, така и на реалните можности на државата за остварување на истите, со почитување на меѓународните норми и стандарди. Поради тоа, неопходно е натамошно унапредување на социјалната политика и социјалниот развој на земјата, во насока на обезбедување на социјалната сигурност на граѓаните, подобрување на системот на правата, нивно редизајнирање и хармонизирање во согласност со достигнатото ниво на вкупниот општествен развој. Овие процеси треба да бидат во склад со европската легислатива и компатибилни со европските стандарди за обезбедување на социјална сигурност на граѓаните.

Во Уставот е предвидено дека Република Македонија како социјална држава им гарантира социјална сигурност на граѓаните, согласно со начелото за социјална праведност. Тоа претпоставува дека, соодветното обликување и уредување на социјалната сигурност креирана со помош на развојна социјална политика, значи доследна примена на уставните одредби во оваа област.

1. СОЦИЈАЛНАТА ПОЛИТИКА ПОМЕЃУ КОНЦЕПТОТ И ПРАКТИКАТА ДЕНЕС

Социјалната политика, според дефиницијата, остварува многу значајна улога во општеството преку преземање мерки со цел да се подобрат или да се променат условите на материјалното и културното живеење, согласно со прогресивниот развој на социјалното право и економските и политичките можности на државата во конкретен период. Имено социјалната политика опфаќа многу широко подрачје од човековото дејствување и задира во разни променливи, меѓусебно поврзани и по правило взаемно зависни области од општествениот живот, па поради тоа тешко е да се одреди нејзина сеопфатна дефиниција.

Според најосновната дефиниција, *социјалната политика претставува научна дисциплина и општествено-практична област која е во функција на подобрување на животините и работните услови на човеокот и на социјални групи и заедници, согласно со сфаќањето за социјална правда и развојот на социјалното право.*¹ Поради тоа, современите теоретичари од оваа област го потенцираат нејзиниот општествен аспект во современите ус-

¹ Подетално за дефиницијата на социјалната политика: *Havier Greffe "La Politique"*, Pariz, PUF, 1985, No. 3

лови, истакнувајќи дека преку неа се остварува хуманоста на демократското општество.

Новите теории и практики на економскиот развој на најразвиените земји со пазарно стопанство и осигурување на социјална сигурност со адекватен животен стандард на населението, претставува императив на преодниот период денес. Во овој контекст и социјалната политика во почетокот на 21 век се наоѓа пред големи предизвици. Противречностите и несигурноста на реформските процеси на деведесеттите години од минатиот и првата декада на овој век, претставуваат значаен кризен амбиент, особено за повеќето балкански земји, кои се соочуваат со економски и социјални тешкотии.

Од друга страна, во постојните услови тешко е да се зборува за социјалната политика на неразвиените земји на кои припаѓа повеќе од 65% од светското население кое располага со помалку од 15% од светскиот доход. Наместо тоа, може да се расправа единствено за социјалните проблеми кои постојат во тие земји и кои мораат да се решаваат на светско ниво.

Во земјите со развиена пазарна економија доаѓа до преиспитување на концептот и практиката на „државата на благосостојба» и на основните принципи на нејзината социјална политика. Западна Европа станува економски интегрирана, што има фундаментално влијание на системот на благосостојба и ја зајакнува постапката за појаснување на различните модели на социјална политика.²

Од периодот на падот на „самоуправниот» и „реалниот» социјализам и преминот во општество со пазарна економија, неминовно се бара создавање на нов модел на социјална политика во склад со економските и политичките промени. Новиот македонски политички систем, кој се уште е во формирање на својата демократија и не ги има достигнато атрибутите на функционален политички систем, сепак има длабоко чувство да развива систем на социјална сигурност на своите граѓани. Ова и поради фактот дека потребата за развојна ориентација на неговата социјална политика постои повеќе од шест децении и е вградена не само во свеста, туку и во навиките на граѓаните.

Денес непосредно, пред науката за социјалната политика и социјалната држава во Република Македонија стојат бројни прашања поврзани со содржината, вреднувањето на мерките на планот на заштитата и подобрувањето на условите за живот на населението. Реализацијата на оваа обврска е многу важна и ургентна задача, бидејќи се соочуваме со условите и причините на политичката и економската криза, кои продуцираат многу социјални проблеми и егзистенцијална несигурност кај поголемиот дел од населението во Република Македонија. Од друга страна, загрижува и фактот дека настанатите пробле-

2 А. Чекеревац, Компаративни пристап у социјалној политици, Социјална политика бр. II, Београд, 1996, стр. 4

ми при преминот кон пазарно стопанство се јавуваат и како реална пречка во економските промени.

Во сите овие случувања во транзицијата, противречни се и самите цели на трансформацијата, од аспект на нејзината социјална димензија. Имено, од една страна се бара да се воведат пазар и модерна технологија, а од друга, се занемаруваат проблемите со инфраструктурата и работната сила која останува без работа³. Затоа може да се каже дека социјалната политика во овие услови во Република Македонија се одвива меѓу два контрадикторни система и акции. Од една страна се настојува да се лекуваат негативните ефекти од сопственичката трансформација на општеството, а од друга страна постои желба за напредување на новата шема на социјалната сигурност на граѓаните, приспособена кон пазарната економија. Во оваа фаза на општествен развој, се уште не може да се остварува современ цивилизациски модел на социјална сигурност на населението, што е обврска на социјалната држава и хуманото општество. Преминот во систем со пазарна економија во Република Македонија, исто така неизбежно бара создавање на нов модел на социјална политика во склад со општествените, економските и политичките промени во насока на интегрирање на економската со социјалната политика како актуелно прашање.

2. СОЦИЈАЛНАТА ПОЛИТИКА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ НА ТРАНЗИЦИЈАТА

За анализирање на овој аспект од социјалната политика, незаобичајно е прашањето за пропаѓањето на југословенскиот социјализам, кој не бил во состојба да го исполнува имплицитниот општествен договор меѓу владејачката номенклатура и широките слоеви население. Овој договор се состоел во тоа што, од една страна, номенклатурата добива легитимација за управување со општеството, додека, од друга страна, таа на широките слоеви им гарантира социјална сигурност, постепено подигнување на животниот стандард и достапност до основните цивилизациски придобивки. Овие случувања се поврзани со големите промени во осумдесеттите години во светот, како што се нафтената криза, глобализацијата, информатичката револуција и други, како и неможноста на социјализмот да се прилагоди на новите прилики, проследени со продлабочување на стопанската и социјалната криза. Како резултат на овие случувања на површина излегоа социјалните проблеми, а пред сè невработеноста, социјалните разлики и сиромаштијата, а со тоа и слабеењето и нефункционирањето на државата.

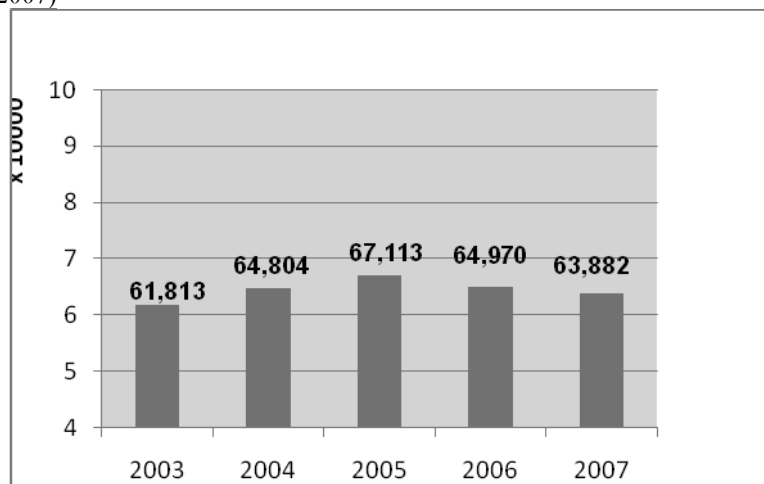
Денес, постјугословенските земји кои се економски неразвиени, забележително заостануваат зад просекот на Европската унија. Сите овие земји се

³ V. Puliz, *Socijalnata politika vo postsocijalistickite zemji, zbornik "Socijalnata politika vo tranzicijata"* Skopje, 1995, str. 11

во различни фази на подготовка за интеграција во Европската унија. На овој план. Република Македонија постигна статус на кандидат и го очекува почетокот на преговорите за пристапување. Останатите земји се во различни фази на процесот за стабилизација и асоцијација со Европската унија.⁴

Од прогласената независност на Република Македонија до сега, основата на која функционира социјалната политика станува се повеќе фрагментарна. Намалениот национален доход доведе до редукција на социјалните права и до влошување на социјалната положба на поголемиот дел од граѓаните.

Граф. бр. 1 Корисници на социјална парична помош (2003-2007)

Извор: Социјална слика на Македонија, публикација, Министерство за труд и социјална политика, 2008, стр. 13

За решавање на социјалните проблеми државата одделува средства собрани од даноци и други давачки, врз основа на Програмата за заштита на загрозеното население од 1992 година. Така доаѓа до фискализација на социјалните давачки, што го нарушува наследениот бизмарковски модел на социјална сигурност, базиран на самостојните социјални фондови.

Покрај паричната помош во мали износи, најсиромашните граѓани се приморани да се потпираат и на солидарност од милосрдие, како и други организирани форми на помош, како што се народните куќни и сл. Брановите на реформи кои непрекинато траат и влијанието на различните меѓународни субјекти, произведоа еден вид нерамна формација на социјала, наместо квалитетна социјална сигурност на граѓаните. Економскиот колапс го намали бројот на вработените, а драстично го зголеми бројот на невработените, според кој

⁴ Владо Пуљиз, Социјалната политика на постјугословенските земји, во книг. „Врамување нова социјална политика“, Скопје, 2008

Македонија е меѓу земјите со најголем број невработено население на Балканот и пошироко:

Таб. бр. 1. Стапка на активност, вработеност и невработеност во Македонија по возрастни групи (2006-2007)

	Стапка на активност		Стапка на вработеност		Стапка на невработеност	
	2006/IV	2007/IV	2006/IV	2007/IV	2006/IV	2007/IV
15-24	34, 0	35, 1	12, 2	13, 6	64, 0	61, 3
25-49	80, 6	79, 4	53, 4	53, 9	33, 8	32, 1
50-64	51, 8	52, 5	37, 8	37, 7	27, 0	28, 3
65 и повеќе години	3,9	4,3	3,7	4,3	5,5	1,2

Извор: Социјална слика на Македонија, публикација, Министерство за труд и социјална политика, 2008, стр. 49

Македонската социјална политика исто така се судрува со сè поразширените „стари и нови социјални проблеми», како што се наркоманијата, малолетничката деликвенција, социјалната исклученост, стареењето на населението и слабиот демографски прираст. Овие околности придонесуваат за раслојување на општеството, слабеење на социјалните врски меѓу луѓето и нивно запаѓање во разочарување и безнадежност. Во ублажувањето на овие состојби низ целиот период на транзицијата, голема улога имаше меѓународната помош, како и дејствувањето на домашните и странските хуманитарни организации. Значи, станува збор за значајни промени во структурата и репродукциските процеси на општеството, кои бараат и нов пристап во социјалната политика.

Сметаме дека идната социјална политика во Република Македонија треба да има развојна компонента, односно активна наместо сегашната пасивна ориентираност. Тенденцијата на социјалната сигурност треба да се базира на зацврстување на основните социјални права на сите граѓани, како и зголемување на превентивните социјални вложувања. Тука, во прв ред, се мисли на семејството, социјалните услуги, образованието, социјалната одржливост и др. Овие активности треба да бидат поддржани во поголем дел од индивидуални вложувања, што ќе ги зголемува и зајакнува социјалните фондови, по примерот на западните земји и социјалдемократскиот модел на социјална политика.

ЕВРОПСКИТЕ ПРОМЕНИ ВО СФЕРАТА НА СОЦИЈАЛНАТА ПОЛИТИКА

Европската унија, во нејзиното постоење речиси половина век, перманентно ги ширеше своите надлежности во државите членки, првенствено во

економијата, а делумно и во политиката. Доменот на социјалната политика, пак, во целост остана во потполна надлежност на државите членки. На ниво на ЕУ постои регулатива, главно, за подрачјето на работните односи, и тоа за одредени прашања (заштита на работно место, забрана на дискриминација и сл.), додека социјалната заштита во целост остана на државите членки. Во врска со ова прашање, на ниво на ЕУ усвоена е Социјална повелба за основните социјални права, но истовремено е поставена и граница за ширење на компетенциите на Унијата, согласно со принципите на супсидиерност во поглед на социјалната политика во Мастрихтскиот договор.

Принципот на супсидиерност значи начело според кое одредена област се доверува на најниско ниво на организација на кое може ефикасно да се уреди. За социјалната политика тоа практично значи национално, а не европско ниво.

Социјалната политика повеќе не е работа само на домашните субјекти. Иако постојат значителни теоретски несогласувања за тоа како се проучуваат транснационалните димензии на оваа област, како и емпириски несогласувања за релативната важност на меѓународните и домашните субјекти во смисла на специфичните домени на политиката, сепак, ниту една студија за одредување на социјалната политика не е потполна без, барем признавање на улогата на надворешните субјекти.⁵

На почетокот на 21-от век бројните социјални држави во Европа, соочени со промените во сферата на вработувањето и трудот, семејството и феноменот на стареењето, ја идентификуваат потребата од промени на своите социјални политики и нивното приспособување во согласност со променетите економски, политички и социјални прилики. Овие промени се однесуваат, во најголем дел, на воведување на активни мерки за вработување, како и условување на правото на парична помош, со извршување на работните активности, односно учество во различни програми на обука, преквалификации и доквалификации. Овие програми опфаќаат и надомест за вработување на лицата со инвалидност и семејствата со повеќе деца. Напоредно со овие програми, принципот на активирање се проширува и на политиката на обезбедување во староста, преку програми за пензионирање и други форми на сигурност во оваа возраст.

Надминувањето на пасивната положба на корисниците на социјална помош, со давање можности за избор и на иницијатива, овозможува воспоставување на директна врска меѓу можноста лично да се заработува egzистенцијата и правото на социјална сигурност за секого.

Од друга страна, овие можности во многу земји се ограничени, па дури и лимитирани, поради што оваа подобност добива национален белег, односно,

⁵ Pol Stabs i dr. Meѓunarodnite subjekti i kreiranje na socijalnata politika vo Jugoistocna Evropa, vo knjig: "Vramuvanje nova socijalna politika", Skopje, 2008

земјите заостануваат во новите достигнувања на социјалните мерки и социјалната политика.

Во ваквите околности со право се говори за различен степен на достигнувања и ефикасност во социјалната политика и од аспект на видот и обемот на социјалната проблематика. За разлика од минатото, кога социјалната политика главно била ограничувана на неколку добро дефинирани ризици

(неспособност за работа, недоволно средства за живот поради невработеност и други причини), животниот тек денес исфрла на површина комбинирани активности на луѓето за справување со можните ризици. Така, на пример, жената- домаќинка сè почесто се вработува, се ангажираат и децата во обезбедувањето на сопствена сигурност кога излегуваат од родителскиот дом, се преквалификуваат или дообразуваат лицата кои останале без работа и сл. На тој начин, иако во различна мера, концептот на активна социјална политика во европските земји станаува составен дел на реформските содржини на современите системи на социјалната сигурност. Како такви, овие нови правци имаат три предности:

- прво, зависат од однесувањето на поединецот;
- второ, ја поттикнуваат индивидуата да се вработи; и
- трето, се залагаат за економска партиципација и автономија.

Во совпаѓањето на перспективите и целите на поединецот и системот заедничко е тоа што настојуваат да се намалат ситуациите кои водат до социјални ризици.

ЕВРОПСКИ СОЦИЈАЛЕН МОДЕЛ

Современото европско демократско општество има задача да ја развија идејата на социјалната правда во 21-от век, да ја јакне демократијата во однос на поединечните економски интереси и да се грижи да дојдат до израз потенцијалите на граѓаните. Во овој период посебно важно е да се создаде нов консензус за прашањето, во какво општество сакаме да живееме и кои мерки најпрво треба да се преземаат. Тоа пред сè се однесува на определбата за каква социјална држава се залагаме.

Во декларациите на Европскиот совет, Европскиот социјален модел се признава како значаен процес на интеграција. Во земјите на ОЕЦД постојат повеќе добротворни модели, како што се англискиот, нордискиот, континенталноевропскиот и медитеранскиот, кои што во основа се фокусирани на државната социјална политика, социјалното осигурување и даночната политика. Меѓутоа, аналитичките согледувања на ова прашање покажуваат дека ЕУ никогаш не била поодалечена од единствениот социјален модел како денес.⁶

⁶ Вите Лотар, „Европскиот социјален модел и социјалното единство“, во публик. ; Анализа на меѓународната политика, Европска политика, Бон, 2004

И покрај постојната диференцијација, заедничко на сите им е фактот дека социјалната сигурност и социјалната праведност се во корист на економскиот развој и не треба да се толкуваат како трошоци.

Во контекст на наведеното се поставува прашањето: што преставува Европскиот социјален модел? Познато е дека постојат многу различни дефиниции за европскиот социјален модел. Во суштина тој не е единствен концепт, туку мешавина на вредности, достигнувања и надежи кои се разликуваат по форма и степен на реализација помеѓу европските држави.⁷ Но и покрај сите овие забелешки, заеднички вредности на овој модел се следните:

- ризиците треба да се распределени во целото општество;
- разликите кои во друг случај би ја загрозиле општествената солидарност, треба да бидат ограничени;
- најслабите треба да бидат заштитени преку активни социјални интервенции;
- за населението треба да биде обезбедена богата рамка на социјални граѓански права:⁸

Овој модел на социјалната политика во основа ги опишува сите државни и цивилизациско - општествени акции, кои се насочени кон сите граѓани со задача:

- да ги задоволат нивните материјални и други основни потреби;
- да обезбедат учество во општеството; и
- да го зајакнат социјалното единство⁹.

Имајќи го предвид значењето на наведените цели, може да се забележи дека тие сочинуваат една единствена целина и дека тешко можат да се диференцираат поединечно. Според квалитетот и квантитетот, тие се разликуваат кога е во прашање материјалното ниво, учеството на општеството и социјалните прилики во различните земји, бидејќи и секоја посебно се многу променливи. Нивната зависност се условува пред сè со економските можности и со односот на социјалните сили.

1.1. Принципи на Европскиот социјален модел

При *формирањето* на Европскиот социјален модел, државите нема да се залагаат за пасивно прилагодување кон промените, туку за нивно активно креирање. Постојењето на многу пазарни стопанства и социјални држави во светот и во Европа, јасно укажува на тоа дека се уште постои значителен простор за слободно креирање во национални рамки. Во овие потфати земјите се спро-

⁷ Антони Гиденс, Кон подновен европски социјален модел, Форум социјална демократија, публикација, бр. 7, Скопје, 2007, стр. 2

⁸ Исто, стр. 2

⁹ Вите Лотар, „Влијанието на ЕУ врз Европскиот социјален модел и врз социјалното единство, Форум социјална демократија, публикација бр. 1, Скопје, 2007

тивставуваат на сите тенденции кои имаат за цел да ја ослабнат и омаловажат државата.

Појдовната точка и цел на севкупното дејствување треба да биде:

Еднакво достоинство за сите граѓани. Демократијата на општествениот систем да овозможи секој поединец да може да ја развива својата личност, а човековото достоинство да не биде условено од неговата работа и статусот во општеството.

Слобода на поединецот. Се однесува на самоопределување кое носи социјална одговорност, како услов за постоење на слободно општество. Овој вид на слобода на личноста се однесува на креативноста на сопствениот живот, а не на традиционалната ослободеност од притисоци. Ова се објаснува со слободен пристап до јавните добра како што се образованието, информациите, материјална обезбеденост на секого, што се основни претпоставки за слободен живот. Тоа што не може повеќе да го обезбеди националната држава, ќе треба да се овозможи преку новите форми на државност на европски и меѓународен план.

Правда за секој. Еднаква достапност до општествените добра *независно* од полот и верската припадност. Тука се мисли пред сè на можноста на живот, работа и сите шанси што ги нуди општеството, како и праведна распределба на општествената благосостојба, со признавање на различниот придонес за општеството на секој негов член. Една од целите на ова поле е учество на сите луѓе во стекнувањето на приходи преку работење, не само како право, туку и како обврска, доколку се способни за тоа. Тоа претпоставува не само постоење на доволно нови работни места, туку и обврска на вработените на своето работно место да можат да одговорат на барањата што постојано се менуваат. Паралелно со тоа треба да се обезбедат еднакви шанси на жените на пазарот на трудот, добри услови на децата за развој и згрижување уште од нивното раѓање, финансиска помош на семејствата за пристоен живот и исполнување на обврските за одговорно родителство на татковците и мајките.

Солидарноста. Треба да се применува како облик на залагање за послабите, но и како спремност сите заедно да се залагаат за доброто на заедницата. Оваа определба за заедништво на луѓето претставува основа на секое прогресивно општество, па и на нашето, и една од целите на социјалната држава. Меѓутоа, солидарноста треба постојано да се гради и зајакнува со нови форми за задоволување на потребите на современото егзистирање со различен начин на живеење, кога солидарноста станува позначајна и потешко се обезбедува.

Нов момент за социјалната политика во најголем број земји во Европа, вклучувајќи ги Балканот и Република Македонија, е потребата за подобрување на демографскиот развој со зголемување на наталитетот. Исто така потребна е сеопфатна политика за постарите генерации како посебен вид на генерациска солидарност, со акцент за поврзување и помош на големиот број

стари лица кои живеат сами. Во суштина, во сите овие случаи се работи за генерационата солидарност.

Наведените основни вредности, како еднаквото достоинство, слободата, правдата и солидарноста кои ги објаснивме во нивното основно значење, најчесто меѓусебно се условуваат, дополнуваат и ограничуваат една од друга. Во случаите кога постои насоченост кон сите нив заедно и истите се поддржуваат како еднакво важни, може секоја од нив да се реализира. И обратно: кога се сака да се искористат една против друга, не може да се очекува нивно исполнување.

За остварување на наведените цели на современата, новата социјална политика потребен ни е позитивен однос кон државата. Исто така, потребна ни е активна држава со авторитет и небирократизирана, со обезбедени финансиски средства, која ќе ги поддржува граѓаните да дејствуваат на сопствена одговорност и солидарно. Само држава која е насочена кон статусот на граѓаните може да биде успешна социјална држава, во рамките на активно граѓанско општество, кога социјалната политика ќе има третман на продуктивен фактор на европската економска политика,

Во секој случај, Европскиот социјален модел во иднина ќе се обликува во националната политичка и општествена рамка со сите овие основни вредности, за што ќе придонесат и суштествените дискусии по ова прашање. За ова треба да се заинтересирани и да се грижат националните политички партии.

МОДЕЛИТЕ НЕ СЕ КОПИРААТ - СЕ ПРИМЕНУВААТ ПРАКТИЧНО ВО РАМКИТЕ НА РЕФОРМИТЕ НА ЗЕМЈАТА

Според данскиот социолог Gesta Esping-Andersen, најприфатени се три модели на „социјална држава на благосостојба“:¹⁰

1. *Нордиски тип*. Се базира врз висока оданоченост и проширени можности за вработување во рамките на самата социјална држава;
2. *Централно-европскиот тип*. Се потпира главно на придонесите од платата (Германија, Франција и др.);
3. *Медијерански тип*. Показува релативно ниска даночна основа и се потпира во голема мера на внатрешно-семејната поддршка.

Примената на секој поодделно од овие модели не ги дала досега очекуваните резултати на планот на посакуваната развојна социјална политика со приоритет на социјална сигурност на нејзините граѓани. Холандскиот социолог Anton Hemerijck покажа дека социјалните држави кои најдобро се адаптирале на променетите услови создале т. н. хибридни модели, кои само делумно се позајмени од некоја земја. Тоа значи дека идниот социјален модел нема да

¹⁰ Визии и опции за Југоисточна Европа, „Кон подновен Европски социјален модел“, публик. Бр. 7, Скопје, 2008, стр. 4

биде британски, ниту француски или шведски, односно дански. Според овој аналитичар подновениот европски социјален модел може да биде структуриран врз следните главни елементи¹¹:

- позитивна, наместо негативна социјална државност. Новата социјална држава не се фокусира на поправање на општествените „неприлики», туку врз промовирање на образованието и учењето, напредокот, можност за избор, активна општествена и економска партиципација и здрав начин на живеење;
- не само да се дефинираат правата, туку и обврските;
- ризиците да не се исклучуваат, туку да се прифатат и со нив да се постапува креативно;
- дебиروقратизација на социјалната држава, и да се даде предност на корисниците на услуги во однос на давателите на услуги.

Најефектните социјални држави во Европа, принципот на социјалното партнерство го поврзуваат со општите социјални придобивки и градењето на нова социјална политика и поголема сигурност на граѓаните.

ЗАКЛУЧОК

Овој труд истакна многу од противречностите во реформските процеси за нова социјална политика во рамките на социјалната држава. Креирањето на овие прашања создава шанса во пошироки размери да се зголеми стандардот на населението, како основа за социјална сигурност на граѓаните. Нашите цели, покрај благосостојбата за сите е и учество на сите во стекнувањето на приходите за живот, преку работа. Тоа претпоставува дека правото на работа истовремено е и обврска на сите луѓе, доколку се работоспособни.

Значи, во новиот пристап кон социјалната политика ние нема да се залагаме за пасивно прилагодување кон промените, туку за нивно активно креирање. Постоењето на многуте различни социјални држави во Европа и во светот, јасно укажува на тоа дека и денес сè уште постои значителен простор за слободно креирање во национални рамки. Меѓутоа, во оваа рана фаза на 21-от век, пред сè, битно е да се создава нов консензус за тоа во какво општество сакаме да живееме и кои задачи мора во прв план да се преземаат.

Основна ориентација, секако, е заложбата за нова слика на социјалната држава која ќе дејствува во корист на сигурноста на граѓанинот, особено на превентивен план.

¹¹ Isto, str. 6

Литература:

Антони Гиденс, *Кон подновен европски социјален модел*, Форум социјална демократија, публикација. бр. 7. Скопје, 2007

А. Чекеревац, *Компаративни пристапи у социјалној политици*, Социјална политика бр. II, Београд, 1996

Владо Пулиз, *Социјалната политика во постсоцијалистичките земји*, зборник, „Социјалната политика во транзицијата, Скопје, 1995

Владо Пулиз, *Социјалната политика на постјугословенските земји*, во книг. „Врамување нова социјална политика», Скопје, 2008

Визии и опции за Југоисточна Европа, „*Кон подновен Европски социјален модел*», публик. Бр. 7, Скопје, 2008

Вите Лотар, „*Влијанието на ЕУ врз Европскиот социјален модел и врз социјалното единство*», Форум социјална демократија, публикација бр. 1, Скопје, 2007

Vite Lotar “Evropskiot soicijalen model I socijalното edinstvo”, vo public. Analiza na megunarodnata politika, Evropska politika, Bon, 2004

Pol Stabs I dr. *Megunarodnite subjekti I kreiranjeto na socijalnata politika vo Jugoistocna Evropa*, vo knjig: “Vramuvanje nova socijalna politika”, Skopje, 2008